

Twm Bach ar Y Mimosa

Patrymau llenyddol

o'm

i'm

petai

Patrymau llafar

o fy

i fy

tasai

Yn yr iaith lenyddol defnyddir y ffurf gryno yn lle'r ffurf hir i ddweud '*was*';

E.e. - Eisteddai = Roedd yn eistedd

Safai = Roedd yn sefyll

Patrymau gogleddol

mae o

dan ni

dydyn nhw ddim

ydy o

mi fyddi di

i fyny

Tyrd

Bydd gynnon ni gaeau

Patrymau deheuol

mae e

ry'n ni (rydyn ni)

dy'n nhw ddim

yw e

byddi di / fe fyddi di

lan

Dere

Bydd gyda ni gaeau

Mae dwy ffordd o ddweud '*would*';

baswn i

baset ti

basai fo/hi

basen ni

basech chi

basen nhw

byddwn i

byddet ti

byddai fo/hi

bidden ni

byddech chi

bydden nhw

E.e. – Mi fyddai hi'n mynd = Mi fasai hi'n mynd

Hefyd, defnyddir 'byddwn i' a.y.y.b. i ddweud '*used to*';

E.e. – Byddwn i'n mynd = Roeddwn i'n (arfer) mynd

Ife < Ai fe = ffordd o gadarnhau cwestiwn ;

E.e. - Ife rhai gwyn y'n nhw? = Ai rhai gwyn ydyn nhw? = Rhai gwyn ydyn nhw?

t.7 **Awst 1869**

fyddai	fasai
cludo	<i>to transport</i>
gwladfa	<i>colony/ settlement</i>
bydden ni	basen ni
anfon	<i>to send</i>
bachgen	hogyn
addo	<i>to promise</i>
addewid	<i>promise</i>
disgwyl	<i>to wait</i>

t.8 **Yr Hanes**

drwyddi	drwy + hi
bwrlwm	<i>bustle (a bubbling cauldron)</i>
nwyddau	<i>goods</i>
byrddio	<i>to board</i>
ar ein hunion	<i>straight away</i>
ar ein cyfer	<i>for us</i>
dadlwytho	<i>to unload</i>
esgus	<i>to pretend</i>
cist	<i>chest</i>

	sleifio	<i>to slink / slip / creep</i>
t. 9	disgleirio	<i>to shine / sparkle</i>
	tasgu	<i>to stream</i>
	pelydrau	<i>rays</i>
	dihangodd Twm	<i>wnaeth Twm ddianc (escape)</i>
	powlio	<i>to roll</i>
	gwibio	<i>to dart (yn sydyn)</i>
	â blaenau fy mysedd	<i>with the tips of my fingers</i>
	a'm hanadl yn codi'n niwl	<i>and my breath rising as mist</i>
	gwylltio	<i>to lose one's temper</i>
	cydio	<i>to take hold / grasp</i>
	llusgo	<i>to drag</i>
	cert	<i>cart</i>
	holhti	<i>to split</i>
	llwydaidd	<i>greyish</i>
	diferu	<i>to drip</i>
	ymysg	<i>amongst</i>
	llwyth	<i>load</i>
	rhythu	<i>to stare</i>
	ysgytwad	<i>shake</i>
	cyfeiriad	<i>direction</i>
	gwgu	<i>to scowl</i>
	petai	<i>tasai</i>
t.10	griddfan	<i>to groan</i>
	llacio	<i>to relax / slacken</i>
	ryw fymryn	<i>tipyn bach</i>

	ymfudo	<i>to emigrate</i>
	chwyddodd y certiwr ei frest	<i>the carter puffed up his chest</i>
	poeri	<i>to spit</i>
	llif	<i>stream</i>
t.11	cynnil	<i>subtle</i>
	yn fwyn	<i>politely / gently / pleasantly</i>
	yr iaith fain	Saesneg
	camu	<i>to stride</i>
	dodi	<i>to place</i>
	grwgnachlyd	<i>grumbling / grudging</i>
	gollwng	<i>to let go of</i>
	a chyda	a + gyda
	fe gododd	mi gododd
	a chan	a + gan
	anelu	<i>to aim</i>
	surbwch	<i>sullen / surly</i>
	torf	<i>crowd</i>
	direidus	<i>mischievous</i>
	Ti ddaru daru'r gert	Ti wnaeth daro'r gert
	cyfaddef	<i>to admit</i>
	'Rargian!	<i>Dear me!</i>
	mewn chwinciad	<i>in an instant</i>
	ceiliog gwynt	<i>weather-fane</i>
	gofidus	<i>troubled / worrying</i>
	syllu	<i>to stare</i>
	yn syn	<i>astonished / surprised</i>

	edrych i fyw fy llygaid	<i>to look straight into my eyes</i>
	tegan	<i>toy</i>
	yw e	<i>ydy o</i>
t.12	losin	<i>da-da / fferins</i>
	blincian	<i>to blink</i>
	snwffian	<i>to sniffle</i>
	llyncu	<i>to swallow</i>
	yn grwn	<i>whole / completely</i>
	sugno	<i>to suck</i>
	chwyddo	<i>to swell / bulge</i>
	am yn ail	<i>alternately</i>
	dod ataf fy hun	<i>to come round</i>
	chwyrn	<i>cyflym</i>
	corn gwddw	<i>throat</i>
	adrodd	<i>to tell / relate</i>
t.13	Stori Twm a Twm	
	o gig a gwaed	<i>of flesh and blood</i>
	main	<i>thin / slim</i>
	corrbyn	<i>pryf copyn</i>
	gwastad	<i>bob amser</i>
	bywiog	<i>lively</i>
	disglair	<i>bright</i>
	crychu fy nhalcen	<i>to furrow my brow</i>
	gwneud bywoliaeth	<i>to make a living</i>
t.14	carlamu	<i>to gallop</i>

	chwifio	<i>to wave</i>
	mewn cyffro	<i>in excitement</i>
	yn swta	<i>surly</i>
	gên	<i>chin</i>
	anadl	<i>breath</i>
	ysgwyd	<i>to shake</i>
	erwau	<i>acres</i>
	gollwng gafael	<i>to let go ones hold</i>
	ar led	<i>outstretched</i>
	sgubiad chwyrn	<i>quick sweep</i>
	cynhyrfu	<i>to excite / agitate</i>
	chwarddodd Dad	wnaeth Dad chwerthin
t.15	coetsys	<i>coaches</i>
	ar flaenau'i thraed	<i>on tiptoe</i>
	melen	melyn (benywaidd)
	twyllo	<i>to deceive</i>
t.16	Beth wnaen ni	Beth fassen ni'n wneud
	braw	<i>fright / alarm</i>
	dadlau	<i>to argue</i>
	doeth	<i>wise</i>
	a phethau felly	<i>and the like</i>
	ysu	<i>isio / eisiau yn fawr</i>
	glöwr	<i>coal-miner</i>
	brasgamu	<i>to stride</i>
	llipryn	<i>weakling</i>
t.17	ciledrych	<i>to glance</i>

	croch	<i>vociferous</i>
	anwybyddu	<i>to ignore</i>
	llwch glo	<i>coal dust</i>
	aeth Dad o'i go	<i>Dad went mad</i>
	dianc nerth ei traed	<i>to escape as fast as he could</i>
	bytheirio	<i>to utter oaths and threats</i>
	hen ddigon cynnar	<i>quite early enough</i>
	chwyrnu	<i>to snarl</i>
	dwrn	<i>fist</i>
	torri'n deilchion	<i>to smash to pieces</i>
	cyfrinachau	<i>secrets</i>
	bryd arall	<i>another time</i>
	naddu	<i>to whittle</i>
	carn	<i>handle</i>
	dad-cu	<i>taid</i>
t.18	pwl o ffliw	<i>bout of flu</i>
	rhwymo	<i>to bind</i>
	estyn	<i>to reach out</i>
	golwg ddiarth	<i>a strange look</i>
	roedd Twm yn hanner call	<i>Twm was nuts / mad</i>
	torlan	<i>(undercut) river-bank</i>
	ias	<i>shiver</i>
	sboncio	<i>to bounce</i>
	arnofio	<i>to float</i>
	cripian	<i>to creep</i>
t.19	craffu	<i>to look intently / take a good look</i>

	bustachu	<i>to make heavy weather of something</i>
	wedi hen felynu	<i>having long since turned yellow</i>
	cochi	<i>to blush</i>
	clochdar	<i>to trumpet (brolio'n swnllyd fel arfer)</i>
	rhoi gwybod	<i>to let someone know</i>
	symudais i 'run gewyn	<i>I didn't move an inch / muscle</i>
	gwichian	<i>to squeak</i>
	gwlanen	<i>piece of flannel</i>
	arllwys	<i>to pour</i>
t.20	anaf	<i>injury / wound</i>
	gronynnau	<i>particles</i>
	tynnu amdanat	<i>to undress</i>
	baeddu	<i>to make dirty</i>
	hysio	<i>to urge on / direct</i>
	ffwndro	<i>to flounder</i>
	plymio	<i>to plunge</i>
	rhigolau	<i>grooves</i>
	clwyf	<i>wound</i>
	colsyn	<i>ember / piece of burning coal</i>
t.21	glân	<i>pure, clean</i>
	tyner	<i>gentle</i>
	bachgennaidd	<i>boyish</i>
	bod yn berchen	<i>to own</i>
	mwytho	<i>to stroke</i>
	ffrwythlon	<i>fruitful / productive</i>
	wleb	<i>gwlyb (benywaidd)</i>

	toeau	<i>roofs</i>
	olion traed	<i>footprints</i>
	cordeddu	<i>to wind / entwine</i>
	rhaff	<i>rope</i>
	llethr	<i>hillside</i>
t.22	rhuthro	<i>to rush</i>
	ar un gwynt	<i>in one breath</i>
	cwrawcian	<i>to croak</i>
	ffrwydro	<i>to explode</i>
	pwt	<i>scrap</i>
	amlinelliad	<i>outline</i>
	llydan	<i>broad</i>
	lluchio	<i>to hurl</i>
	llethr	<i>slope</i>
	llawes	<i>sleeve</i>
t.23	o'm llaw	<i>o fy llaw</i>
	mae gyda nhw gegau	<i>mae gynnyn nhw gegau</i>
	estyn	<i>to pass</i>
	croen	<i>skin</i>
t.24	ochneidio	<i>to sigh</i>
	rhimyn	<i>strip</i>
	pwysu	<i>to rest / lean</i>
	clecian	<i>to click</i>
	carnau	<i>hooves</i>
	dridiau	<i>tri diwrnod</i>

t.25 **Hanes â Gwên**

gwrando'n astud

to listen intently

ar led

outstretched

anturiaethwr

adventurer

dianc (dihangest ti)

to escape

o ben draw'r byd

from the other side of the world

cynhyrfu

to become excited / agitated

gofidus

sorrowful

t.26 gwrthod

to refuse

mwytho

to stroke

anial

desolate

dychryn

to frighten

mynnu

to insist

t,27 heglog

sprawling

cofnodi

to record

ciledrych

to glance

talsyth

tall and upright

chwarddais

wnes i chwerthin

celwyddau

lies

t.28 ysu

to itch (to do something)

cochni

redness

hwylbrennau

masts

dadlwytho

to unload

mwng

mane

cwodyn

bag

cwlwm

knot

	cnaod	<i>bite</i>
	crensian	<i>to crunch / grind</i>
	aneglur	<i>unclear</i>
	glanfa	<i>jetty</i>
	ystwytho	<i>to flex</i>
	ar fin	<i>about to</i>
	hewl	<i>heol / stryd</i>
t.29	dylifo	<i>to stream</i>
	tisian	<i>to sneeze</i>
	arogli	<i>to smell</i>
	heddi	<i>heddiw</i>
	cydnerth	<i>thickset</i>
	llewys	<i>sleeves</i>
	parablu	<i>to speak / utter</i>
	ffrwd	<i>torrent</i>
t.30	ymlwybro	<i>to make one's way</i>
	bachu	<i>to hook</i>
	dere	<i>tyrd</i>
	fe fwrn ni'n ôl	<i>we made our way back</i>
	slwtsh	<i>slush</i>
	tasgu	<i>to splash</i>
	glynu	<i>to stick</i>
	blew	<i>hair</i>
	sgerbwd	<i>skeleton</i>
	eirias	<i>glowing</i>
	gweddillion	<i>remains</i>

	trawstiau	<i>beams</i>
	nadroedd aflonydd	<i>restless snakes</i>
	diferyn	<i>drop</i>
	Gan bwyll!	<i>Carefully does it! / Don't rush!</i>
	'Na welliant.	<i>That's better.</i>
t.31	plethu 'ch breichiau	<i>to fold one's arms</i>
	pwdlyd	<i>sulky</i>
	sbeitio	<i>to be spiteful</i>
	crac	<i>angry</i>
	olion bysedd	<i>fingerprints</i>
	trannoeth	<i>the following day</i>
	clawr	<i>cover</i>
t.32	balch	<i>proud / pleased</i>
t.33	'Hw' a Hwyl	
	bwrdd	<i>deck</i>
	buwch gam	<i>a wonky neu mis-shapen cow</i>
t.34	llwythog	<i>laden</i>
	llawn ffwdan	<i>bustling (making a great fuss)</i>
	trueni mawr	<i>a great pity</i>
	macynon	<i>handkerchiefs</i>
	cadw sŵn	<i>to make a racket</i>
t.35	cwrdd	<i>to meet</i>
	gwanllyd	<i>sickly / delicate</i>
	miniog	<i>sharp</i>
	pompren	<i>gangway</i>

	gwadn	<i>sole</i>
	gwibio	<i>to dart</i>
	cryndod	<i>shudder</i>
	esgyrn	<i>bones</i>
	syn	<i>surprised</i>
	surbwch	<i>surly / sullen</i>
t.36	baglu	<i>to stumble / trip</i>
	cyfeirio	<i>to direct</i>
	bwrw	<i>to strike / hit</i>
	trawodd sac Mam	<i>mi wnaeth sac Mam daro (Mum's sack hit)</i>
	llusgo	<i>to drag</i>
	ribidires	<i>one after the other</i>
	crombil	<i>bowels</i>
	blawd llif	<i>sawdust</i>
t.37	fel arall	<i>otherwise</i>
	diflannu	<i>to disappear</i>
	cysgodion	<i>shadows</i>
	main	<i>shrill</i>
t.38	ethol	<i>to elect</i>
	od ar y naw	<i>very odd</i>
	craftu	<i>to peer</i>
	darganfod	<i>to discover</i>
	canllaw	<i>handrail</i>
	archwilio	<i>to explore</i>
t.39	hwyliog	<i>lively / full of fun</i>

crydd	<i>cobbler</i>
edau	<i>thread</i>
nodwydd	<i>needle</i>
pwytho	<i>to stitch</i>
gwichian chwerthin	<i>to giggle</i>
dwrдио	<i>to scold</i>
cuddfan	<i>hiding place</i>

t.40 **Y Ddraig Goch yn gadael Lerpwl**

tuag i fyny	<i>upwards</i>
glan	<i>shore</i>
chibanu	<i>to whistle</i>
gwneud hwyl am ben (rhywun)	<i>to make fun of (someone)</i>
boddi	<i>to drown</i>
angor	<i>anchor</i>
fan'ny	<i>y fan hynny / there</i>
clwydo	<i>to rest (roost)</i>

t.41 tuag ymlaen	<i>forwards</i>
arfordir	<i>coast</i>
tynnu llun	<i>to draw a picture</i>
tonnau	<i>waves</i>
gollwng	<i>to release</i>

t.42 simsan	<i>unsteady</i>
ewyn	<i>foam</i>
gwacáu	<i>to empty</i>
yn ein hymyl	<i>next to us</i>

t.43 'No,no, no, no!'

dihuno

deffro

griddfan

to groan

lefain

to cry out

ymdrechu

to attempt

sibrwd

to whisper

cysuro

to comport

yn foddfa o chwys

dripping with sweat

gwichian

to creak

mentro

to dare

t.44 cwr

cornel

ymbalfalu

to fumble (in the dark)

ffwndrus

confused

anadlu

to breathe

llafurus

laborious

bustachu

to make heavy weather of something

tonni

to ripple

crynedig

trembling

afiach

unhealthy

t.45 lan

i fyny

camu

to step

rhwydd

easy / freely

rhuo

to roar

Yw hi ar ben arnon ni?

Are we finished?

cynhyrfu

to become agitated

	Dere	Tyrd
	eiddgar	<i>enthusiastic</i>
	hyrddio	<i>to pound (hard)</i>
t.46	'run (yr un)	<i>(not) a single one</i>
	bodlon	<i>satisfied / pleased</i>
	gorchestol	<i>masterly</i>
	trechu	<i>to defeat</i>
	gelyn	<i>enemy</i>
	enbyd	<i>dangerous</i>
t.47	Wil yn Sili	
	rhwygo	<i>to tear</i>
	mentro	<i>to venture</i>
	fel y galchen	<i>like chalk</i>
	canolbwyntio	<i>to concentrate</i>
	llithro	<i>to slide</i>
	gwên wanllyd	<i>weak grin</i>
t.48	plycio	<i>to pluck</i>
	llon	<i>cheerful</i>
	croch	<i>loud and excitedly</i>
	yn llu	<i>in droves</i>
	procio	<i>to poke / nudge</i>
	awgrymog	<i>suggestive</i>
	ddeuddydd	<i>ddau ddiwrnod</i>
t.49	ysgwyd	<i>to shake</i>
	glan	<i>shore</i>

t.50	Dringo'n uchel	
	penillion	<i>verses</i>
	stopio'n stond	<i>to stop dead</i>
	mymryn	<i>smallest possible amount</i>
	bloedd	<i>shout</i>
	achwyn	<i>to suffer / complain (about)</i>
	claddu	<i>to bury</i>
	dan gesail Mam	<i>under mum's arm (lit. armpit)</i>
t.51	rabsgaliwns	<i>rascals</i>
	lled	<i>pretty well</i>
	côl	<i>lap</i>
	llwnc	<i>throat</i>
	gwaun	<i>moor</i>
	porfa fras	<i>rich pasture</i>
	godro	<i>to milk</i>
t.52	edrychai'i fysedd	<i>roedd ei fysedd yn edrych</i>
	breuddwydiol	<i>dreamy</i>
	cyfaddef	<i>to confess</i>
	twrw	<i>(loud) noise</i>
t.53	yn unman	<i>anywhere</i>
	rhwyfo	<i>to row</i>
	cychwr	<i>boatman</i>
	garw	<i>rough</i>
	craflyd	<i>itchy</i>
	cam	<i>bent</i>

	ymladd	<i>to fight</i>
	gwynt	<i>breath</i>
t.54	trawst	<i>beam</i>
	clwydo	<i>to roost</i>
	brolio	<i>to boast</i>
t.55	Dan sêr	
	cleifion	<i>patients</i>
	gwlanen	<i>flannel</i>
	gwaethygu	<i>to worsen</i>
	tymhestlog	<i>tempestuous</i>
	chwyddo	<i>to swell / billow</i>
	hwyr	<i>evening</i>
t.57	Dilyn y map	
	sbienddrych	<i>telescope</i>
	wydden ni ddim	doedden ni ddim yn gwybod
	amneidio	<i>to nod / gesture</i>
	sbec	<i>look</i>
	yn fanwl	<i>carefully</i>
	eiddgar	<i>enthusiastic</i>
t.58	teclyn	<i>device</i>
	cadarn	<i>firm</i>
	Ife rhai gwyn y'n nhw?	Rhai gwyn ydyn nhw?
	arwain	<i>to lead</i>
	ar agor led y pen	<i>wide open</i>

	hergwd	<i>push / shove</i>
	fflapian	<i>to flap</i>
	ar bwys	<i>beside</i>
	taenu	<i>to spread</i>
t.59	noeth	<i>naked</i>
	anniben	<i>untidy / misformed</i>
	codi ar ei eistedd	<i>to sit up</i>
	tu blaen	<i>in front</i>
	ewin	<i>fingernail</i>
	rhagor	<i>more</i>
	sugno	<i>to suck</i>
	lletraws	<i>diagonal</i>
	pigfain	<i>tapering / pointed</i>
	tuag i lawr	<i>downwards</i>
t.60	dyfalu	<i>to guess / conjecture</i>
	diferu	<i>to drip</i>
	poeryn	<i>a little bit of saliva</i>
t.61	Gwallt a Gwylltio	
	cymanfa canu	<i>singing festival</i>
	miri	<i>fun</i>
	pentwr	<i>pile</i>
	hoelen	<i>nail</i>
	ymysg	<i>among</i>
	moeli clustiau	<i>to prick up ears</i>
	brawychus	<i>terrifying</i>

	atsain	<i>to echo</i>
t.62	anelu	<i>to aim</i>
	gwau	<i>to flit / weave</i>
t.63	anafu	<i>to injure</i>
	igian	<i>to sob (lit. to hiccup)</i>
	anniben	<i>untidy</i>
	chwyrn	<i>stern</i>
	brwnt	<i>dirty</i>
	llau	<i>lice</i>
	gwingo	<i>to wriggle</i>
	gên	<i>chin</i>
t.64	gefynnau haearn	<i>iron shackles</i>
	Gan bwyll!	<i>Be careful!</i>
	pwylllog	<i>with deliberation</i>
	direidus	<i>mischievous / wicked</i>
	annerch	<i>to address</i>
	dealltwriaeth	<i>understanding</i>
	mwyn	<i>courteous / gentle</i>
	rhyfeddol	<i>incredible</i>
	i gael archwilio 'yngwallt	<i>to have my hair inspected</i>
t.66	Bol y Byd	
	pryfyn	<i>insect</i>
	cripian	<i>to creep</i>
	cyhydedd	<i>equator</i>
	gwywo	<i>to droop</i>

t.67	sych grimp	<i>bone dry</i>
	tanbaid	<i>poeth iawn</i>
	gwichian	<i>to squeal</i>
	cwympo	<i>syrthio</i>
	ymdrochi	<i>to bathe</i>
	swta	<i>terse / brusque</i>
t.68	oddi tana i	<i>under me</i>
	siglo	<i>to shake</i>
	tuag ymlaen	<i>forwards</i>
	trochfa	<i>soaking</i>
	cyffwrdd	<i>to touch</i>
	crafu	<i>to scratch</i>
	trueni mawr	<i>great pity</i>
	anadl	<i>breath</i>
t.69	colli gafael	<i>to let go one's hold</i>
	biti garw	<i>(it's) a great pity</i>
	gwerth chweil	<i>worthwhile</i>
	fin nos	<i>in the evening</i>
	pitw	<i>tiny</i>
	tamaid	<i>slightest bit</i>
	slochian	<i>to slop</i>
	dihirod	<i>rascals</i>
t.70	hwyl	<i>sail</i>
	bwcedaid	<i>bucketful</i>
	hyrddio	<i>to shove</i>
	wnâi Neifion ddim taflu dŵr	<i>fasai Neifion ddim yn taflu dŵr</i>

t.71	trochion llwyd	<i>grey slops (dirty water)</i>
	gwas	<i>mate</i>
	llinynnog	<i>long and straggly</i>
	yn ffluwch	<i>like a mane</i>
	crawcio	<i>to croak / grumble</i>
	baglu	<i>to stumble</i>
	tuag ynôl	<i>backwards</i>
	tocio	<i>to trim</i>
	mynnu	<i>to insist</i>
t.72	awel	<i>breeze</i>
	bustachu	<i>to make hard work of something</i>
	ffrwydro	<i>to explode</i>
	gwasgar	<i>to scatter</i>
	gwreichion	<i>sparks</i>
t.73	Mellt a tharanau	
	troi a throsi	<i>to toss and turn</i>
	troi yn fy unfan	<i>to turn on the spot</i>
	hau	<i>to sow</i>
	gwenith	<i>wheat</i>
	dyheu	<i>to yearn</i>
	fe wnaiff	<i>mi wneith</i>
	hiraethus	<i>longing</i>
t.74	crafangu	<i>to clamber</i>
	llefain	<i>to cry out</i>
	tyngu	<i>to swear</i>

	gorwel	<i>horizon</i>
	rhwyfo	<i>to row</i>
	chwifio	<i>to wave</i>
t.75	ffrwythlon	<i>fertile</i>
	disgwyl	<i>to wait</i>
	codi llaw	<i>to wave one's hand</i>
t.76	Am y cynta!	
	dilyn	<i>to follow</i>
	sef	<i>namely</i>
	mymryn	<i>bit</i>
	glanio	<i>to land</i>
	clamp o	<i>a big mass of</i>
	godro	<i>to milk</i>
	safai Lewis	<i>roedd Lewis yn sefyll</i>
	mwmian	<i>to mutter / mumble</i>
	am yn ail	<i>alternately</i>
	ambell	<i>the odd / occasional</i>
	dierth	<i>strange / alien</i>
	golwg	<i>look</i>
	dryslyd	<i>confused</i>
t.77	Ariannin	<i>Argentina</i>
	trosglwyddo	<i>to transfer</i>
	crychu talcen	<i>to furrow one's brow</i>
	amau	<i>to doubt</i>
	â cheg gam	<i>with a wry look</i>

	dychmygu	<i>to imagine</i>
	colofn	<i>column</i>
t.78	atseinio	<i>to echo</i>
	gwasgu	<i>to squeeze</i>
	cyffro	<i>excitement</i>
	llyncu	<i>to swallow</i>
	dychryn	<i>to be frightened</i>
t.80	Tir go iawn!	
	gwlanen	<i>flannel</i>
	cadw llygaid barcud ar ...	<i>to keep an eagle eye on ...</i>
	ar frys gwyllt	<i>in a mad rush</i>
t.81	cyffroi	<i>to excite</i>
	sibrydion	<i>whispers</i>
	tasgu	<i>to stream, to flow</i>
	amynedd	<i>patience</i>
	ar bigau'r drain	<i>on tenterhooks</i>
	emyn	<i>hymn</i>
	ymuno	<i>to join</i>
t.82	ias	<i>shiver</i>
	hoelio	<i>to nail</i>
	rhimyn	<i>strip</i>
	ymestyn	<i>to extend / stretch</i>
	solet	<i>solid</i>
	bloesg	<i>indistinct</i>
t.83	canu grwndi	<i>to purr</i>

	ymchwyddo	<i>to swell</i>
	doedd dim sôn am	<i>there was no sign of</i>
	cofnodi	<i>to record</i>
t.84	siawns	<i>mae'n debyg</i>
	gosod traed	<i>to set foot</i>
t.85	Yn y bae	
	cofleidio	<i>to embrace</i>
	angori	<i>to anchor / moor</i>
	tynn	<i>tight</i>
	cludo	<i>to carry</i>
	'dwch (dywedwch)?	<i>then?</i>
t.86	disgleirio	<i>to shine</i>
	gwelw	<i>pale</i>
	pert	<i>del</i>
	benthyg	<i>to borrow</i>
	tawn i'n marw!	<i>for the life of me!</i>
	tyrru	<i>to crowd together</i>
	deunyddiau	<i>materials</i>
	eisoes	<i>yn barod</i>
	troll	<i>cart</i>
	nwyddau	<i>goods</i>
	magnet	<i>cannon</i>
t.87	tanio	<i>to fire</i>
	penrhyn	<i>promontory / headland</i>
	cwrdd â	<i>cyfarfod â</i>

	boddhaus	<i>satisfied</i>
	ynghyd â	<i>together with</i>
t.89	Glanio	
	y cyfan	<i>the whole lot</i>
	disgyn	<i>to descend</i>
	côl	<i>lap</i>
	chwyrn	<i>stern</i>
	craftu	<i>to look intently</i>
	plethu	<i>to plait</i>
t.90	gwlychu	<i>to get wet</i>
	godre	<i>hem</i>
	dod yn gyfarwydd	<i>to get used to</i>
	llwm	<i>bare</i>
	chwythu	<i>to hiss</i>
	chwinciad	<i>moment</i>
	gwersyll	<i>camp</i>
t.91	clogwyni	<i>cliffs</i>
	tyfiant	<i>growth</i>
	twmpathog	<i>bushy</i>
	gwyrddni	<i>greenness</i>
	celfi	<i>furniture / gear</i>
	cribinio	<i>to scour</i>
	cysgodion	<i>shadows</i>
t.92	yn daer	<i>imploringly / pleadingly</i>
	crwydro	<i>to wander</i>

	tymer	<i>temper</i>
	y tu hwnt	<i>beyond</i>
	cipedrych	<i>to glance</i>
t.93	offer	<i>tools / equipment</i>
t.94	Ffarwél, Twm Bach	
	swatio	<i>to crouch / squat</i>
	pelydryn	<i>ray</i>
	goglais	<i>to tickle</i>
	twrio	<i>to rummage</i>
	ofer	<i>vain</i>
t.95	eiddo	<i>property</i>
	hyrddio	<i>to hurl</i>
	trannoeth	<i>the following day</i>
	cefnu	<i>to turn one's back upon</i>
	werdd	<i>gwyRDD (benywaidd)</i>
t.96	Ar gefn ceffyl	
	gron	<i>crwn (benywaidd) whole</i>
	wincian	<i>to wink</i>
	march	<i>ceffyl</i>
	towlu	<i>to throw</i>
	'Gen i farch glas a hwnnw'n towlu ...'	<i>hen gân dradddiadol</i>
	awenau	<i>reins</i>
	ar brydiau	<i>at times</i>
	esgyrnog	<i>bony</i>
t.97	cynhaeaf	<i>harvest</i>

	arogli	<i>to smell</i>
	gordd	<i>mallet</i>
	sarnu	<i>to spill</i>
	bod cywilydd arni	<i>she was ashamed</i>
t.98	darganfod	<i>to discover</i>
	paith	<i>prairie / pampas</i>
	glaniad	<i>landing / coming ashore</i>
	proffwydo	<i>to prophesy</i>
	cyd-hanesydd	<i>fellow historian</i>
	crensian	<i>to crunch</i>
t. 99	heriol	<i>challenging / provocative</i>
	llithro	<i>to slide</i>
	chwim	<i>swift</i>
	parhaus	<i>permanent</i>
	byrbwyll	<i>hasty / impulsive</i>
	do fe?	<i>did he?</i>
	naddu	<i>to carve / whittle</i>
	parablu	<i>to speak without pausing</i>
t.100	cyfrwy	<i>saddle</i>
	clecian	<i>to snap / click</i>
	diniwed	<i>innocent</i>